

ПРОБЛЕМА ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ ХХ СТ.

Ю.О. Масалкова

студентка магістратури заочно-дистанційного відділення Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

У статті розглядається проблема голодомору, яка була актуальна в українській літературі ХХ століття. Подаються приклади творів, де була порушена дана проблема.

Ключові слова: проблематика, голод, література, дитинство.

Key words: problems, hunger, literature, childhood.

Період з кінця 20-х до початку 30-х років ХХ століття – найтрагічніший в історії українського народу. Проте до проголошення 1991 року Україною незалежності він залишався білою плямою насамперед для самих українців, оскільки більшовицька система працювала на те, щоб витравити у народу його історичну пам'ять. Сама лише згадка про голод кваліфікувалася як антирадянщина, а голод, спрямований на винищення цілого народу, мав піти в небуття.

Лише 1993 року Україна вперше за шістьдесят років вшанувала пам'ять своїх земляків. Лише в умовах суверенної держави українці дістали можливість подивитися на свою минувшину очима правди. Важливу роль у цьому відіграє художня література, точніше відтворена в ній реальність. Про твори на тему голодомору В. Барки «Жовтий князь», У. Самчука «Марія», А. Дімарова «Самосуд» заговорили лише в роки незалежності. Деякі твори мають автобіографічний характер і відбивають справжні події тогочасної дійсності.

Проблема голодомору в українській літературі ХХ століття є болючою. Зняття табу з історичної правди про 1932-1933 рр. відкрило невігійні рани в душах очевидців, на чію долю випало скалічене дитинство, втрати найрідніших, незабутні враження мученицьких смертей.

Проблему голодомору в українській літературі ХХ століття у своїх наукових працях піднімали такі дослідники як Д. Чуб,

С. Шевчук, В. Дубравін, Яр Славутич, С. Єфремов, М. Кудрявцев, В. Пахарченко.

Художня література воскресила найболючіші спогади про тяжкі страждання в роки геноциду проти цілого народу, відбивши їх у творах українських письменників А. Дімарова «Самосуд», У. Самчука «Марія», В. Барки «Жовтий князь» та ін. [1, с. 68]. Актуальним це питання було для творчості К. Гордієнка. Дослідниця Т.М. Шарова у науковій статті про трагічні колізії роману К. Гордієнка «Буймир» подає яскраві факти бідності у роки війни та знущання над селянами в період голодомору [5, с. 310]. Додатково ознайомитись із творчістю К. Гордієнка можна за допомогою електронного засобу навчального призначення, який детально представлений у навчально-методичному посібнику «Методологічні аспекти комп'ютерної підтримки самостійної роботи студентів-філологів» [4].

Актуальність обраної теми полягає: по-перше, у тому, що в ній об'єктом спеціального вивчення стали літературні твори, які відображають голодомор 1932-1933 рр. в Україні. По-друге, у тому, що голодомор 1932-1933 рр. суттєво вплинув на творчість багатьох українських письменників, які досліджували цю тему. По-третє, проблема голодомору довгий час не вивчалася в літературі, оскільки була забороненою і зараз викликає неабияке зацікавлення у дослідників. По-четверте, у важливості історич-

ного погляду на поставлену проблему. Поп'яте, у роботі здійснено аналіз художніх засобів відображення голоду літературою в історичному аспекті. Новизна нашої роботи полягає у комплексному дослідженні сукупності художніх засобів відображення голоду [3, с. 11].

Визначаючи роль і місце творів про голодомор 1932-1933 років у загальному процесі розвитку української літератури, ми приходимо до висновку, що такі твори повинні займати чи не головне місце в розвитку української літератури. Ці твори несуть у собі величезний матеріал для вивчення людської душі, психології людини в нелюдських умовах її існування, розкривають силу духу українського народу в його намаганнях знайти духовну опору в минулому, врятувати свій внутрішній світ від морального падіння, знайти в собі сили для виживання [2, с. 8].

Більшість творів проблему голоду розкривають у контексті нещасливої долі – вдівства, сирітства. Становище вдів, сиріт неодмінно тягне за собою нестатки, в тому числі і голодування, яке через пошуки їжі розкриває мораль інших осіб. Крайній ступінь бідкування передається образами, що символізують голодне існування, а в інших таке становище лише передбачається, оскільки бідна родина, та ще й без батька, за народними уявленнями приречена до бідкування, а отже голодування. Цей мотив набуває особливої виразності у баладах, де емоційність образного вирішення теми набирає ознак голосіння з притаманними йому окличними реченнями, що посилюють почуття трагічної перспективи для тих, хто залишається жити.

У соціально-побутовій казці, як у такій, що найближче стоїть до реальної дійсності серед казкових жанрів, проблема голоду розкривається у контексті відображення своєрідної системи її художніх засобів. Аналіз текстів не виявив зразків, де б голод був спеціальною темою соціально-побутової казки. Однак проблема голодомору постає часом як епізод у житті окремого персонажа, і тоді з вирішенням про-

блеми голоду, як і в пісенних жанрах, пов'язується розгортання сюжету, в процесі чого виявляються особливості характерів усіх трьох груп казкових героїв – злоторців, добротворців, знедолених.

Проблемі голодомору в українській літературі присвятили ряд своїх праць такі відомі дослідники-літератори як Яр Славутич «Голодомор в українській літературі Заходу», Михайло Кудрявцев «Голод-33 в художній літературі», «Холокост в художніх інтерпретаціях», Сергій Єфремов «Без хліба. Проблема голоду в українському письменстві» тощо.

Не дивно, що перші твори письменників про голодомор на Україні з'явилися за кордоном. До цього доклали зусиль такі гранди як Улас Самчук, Василь Барка, Тодось Осьмачка. Першим художнім твором в українській та світовій літературі про велику трагедію століття був роман Уласа Самчука «Марія» (1933), написаний за кордоном по гарячих слідах страшних подій.

Одним із кращих творів про голодомор на Україні вважають роман ще одного українського емігранта Василя Барки «Жовтий князь». Хочеться згадати ще й про Тодося Осьмачку. У повісті «План до двору» (1951) він пише не стільки про сам голод, як дає широку панораму нищення українського села, власне розтрощування його залишків під час і після голоду 1932 – 1933 років.

Твори про події 1932–1933 рр. – це насамперед відбита у народній пам'яті правда про голодомор, правда, яка потрібна нині усій нашій державі, кожній людині в її прагненні до самопізнання, до вивчення тих явищ, які вплинули на мораль суспільства, на генофонд нації, які дають великий урок для розуміння ролі особистості і народу в історії.

Коли про трагедію 1933 року наприкінці 80-х заговорили як про штучно організований геноцид, тема голодомору набула в художній літературі нового осмислення, висвітлюється як одне з закономірних явищ тоталітарної доби з її аморальними чинниками: жорстокістю, антилюдяністю, руйна-

цією духовності, ідеологічним фарисейством. Жорстокі дії «перетворювачів світу» під час примусової колективізації майстерно виписані А. Дімаровим у повісті «Самосуд» (1989) – творі про два «страшних спустошення» українського села: перше у голодному 1933-му, друге – у дні другої світової війни.

Причини, що викликали селянську трагедію тридцять третього, А. Дімаров аналізує і в повісті «Тридцяті». Про чорне лихо, спричинене примусовою колективізацією, йдеться і в інших творах. Наприклад, Олекса Галі-Головко присвятив голодові повість «Ім дзвони не дзвонили» (Вінніпег, 1987), що має розділи, які переходять у спогади чи репортажі. Про голод йдеться в оповіданні Бориса Антоненко-Давидовича «Протеже дяді Васі», драмі Івана Рачади «Сповідь у світовому храмі».

Цікавим є той факт, що на тему голодомору в Україні саме 1932 – 1933 років були написані безпосередньо такі різні за жанрами прозові твори як повісті-притчі А. Дімарова «Тридцяті», «Самосуд», роман (дея-

кі дослідники визначають жанр твору як повість) У. Самчука «Марія», роман В.Барки «Жовтий князь», повість Є. Гуцала «Голодомор», драма П. Куліша «97».

Як бачимо, твори, написані на тему голодомору, досить-таки різні за жанрами. Але у всіх проблема голоду постає як трагічне тло, через яке висвітлюються риси персонажів, і особливого значення набуває виховний аспект.

Література:

1. Кудрявцев М. Голод-33 в художній літературі / М. Кудрявцев // Слово і час. – 1993. – № 10. – С. 68 – 73.
2. Кудрявцев М. Холокост-33 в художній інтерпретації / М. Кудрявцев // Дивослово. – 1999. – №9. – С. 7 – 10.
3. Славутич Яр. Голодомор в українській літературі Заходу / Яр Славутич // Слово і час. – 1991. – № 7. – С. 10 – 18.
4. Шаров С.В. Методологічні аспекти комп'ютерної підтримки самостійної роботи студентів-філологів: навч.-метод. посіб. – [2-ге видання доп. і перероб.] / С.В. Шаров, Т.М. Шарова / [передмова проф. І.Л. Михайлина]. – Харків: Федорко, 2014. – 200 с.
5. Шарова Т.М. Трагічні колізії роману К. Гордієнка «Буймир» // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Філологічні науки : (літературознавство) : зб. наук. пр. / за ред. О.С.Філатової. – Миколаїв : МНУ ім. В.О.Сухомлинського, 2015. – № 2 (жовтень). – С. 309 – 312.